

VIRTUS

23 | 2016



Virtus

Virtus 23 | 2016

Journal of Nobility Studies
Jahrbuch für Adelsgeschichte
Jaarboek voor adelsgeschiedenis

Virtus is an independent and multidisciplinary peer reviewed journal with contributions on the history of the nobility / *Virtus* ist ein unabhängiges und multidisziplinäres peer reviewed Jahrbuch mit Beiträgen zur Adelsgeschichte / *Virtus* is een onafhankelijk en multidisciplinair peer reviewed jaarboek met bijdragen op het terrein van de adelsgeschiedenis.

Redactie / Editorial board:

dr. H. Ronnes (*hoofredacteur / editor-in-chief*), dr. N.H. Bijleveld, drs. J.C.C.F.M. van den Borne (*beeldredacteur / picture editor*), drs. S.C. Derks, dr. J. Geraerts, dr. C.A.M. Gietman, dr. D.D.R. Raeymaekers, dr. V.C. Sleebe, dr. A. van Steensel, dr. E.A.C. Storms-Smeets

Redactiesecretariaat / Secretary:

Virtus. Journal of Nobility Studies, p/a Dr. H. Ronnes, Universiteit van Amsterdam, Oude Turfmarkt 141-147, NL-1012 GC Amsterdam, e-mail: h.ronnes@uva.nl

Adviesraad / Advisory board:

prof.dr. R.G. Asch (*Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*), dr. J.C. Bierens de Haan (*Paleis Het Loo*), prof.dr. J. Duindam (*Universiteit Leiden*), prof.dr. H. Düselder (*Universität Osnabrück*), prof.dr. P. Janssens (*Universiteit Gent*), prof.dr. Y.B. Kuiper (*Rijksuniversiteit Groningen*), prof.dr. R. van der Laarse (*Vrije Universiteit Amsterdam / Universiteit van Amsterdam*), prof.dr. M. Malatesta (*Università di Bologna*), prof.dr. P. Mandler (*University of Cambridge*), dr. S. Marburg (*Technische Universität Dresden*), prof.dr. J. Stobart (*University of Northampton*), dr. M. Venborg Pedersen (*Nationalmuseet Danmark*), dr. S.W. Verstegen (*Vrije Universiteit Amsterdam*)

Voor auteursrichtlijnen / For style sheet: www.virtusjournal.org

Virtus wordt uitgegeven door / is published by Stichting Werkgroep Adelsgeschiedenis (www.adelsgeschiedenis.nl)

Bestuur / Board:

Drs. R.H. Alma (*voorzitter / chair*), jhr. A.J. Gevers, dr. C.A.M. Gietman, drs. E. Ligtenberg, S. Minjon MA (*secretaris / secretary*), drs. B. Olde Meierink, S.L. Reinders MA, L.C. Wessels MA, J.H. Wigger

Aanmelding / Subscription:

Stichting Werkgroep Adelsgeschiedenis, p/a Historisch Centrum Overijssel, Eikenstraat 20, NL-8021 WX Zwolle, e-mail: info@adelsgeschiedenis.nl. De contributie bedraagt (minimaal) €20,- per jaar (voor instellingen €25,-); studenten en promovendi betalen €15,-; annual subscription fee (outside of the Netherlands): €25,-

ISBN / EAN 978-90-8704-655-2 | ISSN 1380-6130

Op het omslag / On the cover:

Voorzijde / Front: Elisabeth van Culemborg (*inkt, gouache en goudverf op perkament; coll. Rijksmuseum van Amsterdam*); achterzijde / Back: Gezicht op het huis Klarenbeek bij Arnhem (*detail; tekening penseel en potlood, E. Koster, 1840; coll. Gelders Archief, Arnhem*).

Opmaak: Uitgeverij Verloren, Hilversum

Vormgeving: Frederike Bouten, Utrecht

Druk: Wilco, Amersfoort

© 2016 Stichting Werkgroep Adelsgeschiedenis en auteurs

Inhoudsopgave

Ten geleide	9	
Artikelen		
Finding safety in feuding. Nobles' responses to Nuremberg's rural security policy in the mid-fifteenth century <i>Ben Pope</i>	11	5
Adellijke beschermers van een christelijke gemeenschap. Veluwse edelen tussen machtswerking en religieuze verandering in de zestiende eeuw <i>Jos de Weerd</i>	33	
The longing for leadership. Collective memory of nobles, the perception of their present days, and the need for 'noble-minded personalities' in the Weimar Republic <i>Michael Seelig</i>	57	
Dossier		
Landed elites, landed estates and lifestyles in Europe (1880-2000). A historiographical balance and a research agenda <i>Yme Kuiper</i>	85	
Dining in aristocratic households of nineteenth-century France. A study of female authority <i>Elizabeth C. Macknight</i>	105	
The economic and social transformation of the Finnish landed elite, 1800-2000 <i>Alex Snellman</i>	125	
From elite to public landscapes. The case of the Klarenbeek estate in Arnhem, 1880-1950 <i>Elyze Storms-Smeets</i>	147	

Redefining nobility. Germany during the nineteenth and early twentieth centuries 169

Daniel Menning

Object in context

De zestiende-eeuwse ‘adelskroniek’ van graaf Floris I van Pallandt 187

Mei jet Broers

Korte bijdragen

In memoriam Jaap Dronkers (1945-2016) 205

Yme Kuiper

6

Makelaars in adellijke communicatie. De evolutie van het herautschap in het Heilig Roomse Rijk (twaalfde-zestiende eeuw) 210

Steven Thiry

Tussen hof en gewest. De Utrechtse makelaars van Willem III 216

Arjan Nobel

Multifaceted and malleable. Dynastic identities in the early modern era 219

Jaap Geraerts

Adellijke egodocumenten 222

Leon Wessels

Het huis van de adel en andere elites. De buitenplaats in de Republiek onder het vergrootglas 227

Hanneke Ronnes

Changing to stay the same. Seventeenth-century French nobles and modernity 232

Matthew Vester

Edelman of Brabander? 236

Vincent Sleebe

Strijdbaarheid en tragiek. Dubbelbiografie van twee markante zusters 239

Mineke Bosch

‘... nicht unterzugehen in der Masse Mensch.’ Die Transformation des
ehemaligen ostelbischen Adels in eine Erinnerungs- und Gesinnungs-
gemeinschaft

John Palatini

244

Interview

Adelshistoricus tegen wil en dank. Een interview met Frederik Buylaert

Nikolaj Bijleveld

249

Ten geleide

Met het voorliggende jaarboek *Virtus* nemen wij tot onze spijt afscheid van de in maart 2016 overleden professor Jaap Dronkers (1945-2016). Als socioloog was hij geïnteresseerd in het functioneren van de adel in de huidige samenleving: welke aanpassingsstrategieën en instrumenten hanteert de adel en welke rol is daarin weggelegd voor huwelijkskeuze, beroeps carrière en het bezit van kasteel of buitenplaats? Dronkers leverde gewaardeerde bijdragen aan *Virtus*, sprak op symposia van de Werkgroep Adelsgeschiedenis en zat de Raad van Advies voor. Yme Kuiper schreef voor hem in dit jaarboek een in memoriam.

9

Conrad Gietman, het langst dienend redactielid van *Virtus*, zwaait na 23 jaar af om weer meer tijd te hebben voor onderzoek. Hij was het geheugen van de redactie, ongeëvenaard eindredacteur en gewaardeerd auteur van prachtige studies en recensies met titels als: ‘De stervenskunstenaar Christoffer Schele tot Weleveld’, ‘Ongeordende driften’, ‘Heren en knapen’ en ‘Eer en geweld in de Oost-Nederlandse adelscultuur’. Gietmans vertrek is een aderlating voor de redactie. Zijn bijdragen waren steeds gebaseerd op doorwrocht bronnenonderzoek, origineel in thematiek en stilistisch fraai. Hij stelde zichzelf ten doel ‘de lezer géén dorre academische wetenschap te bieden, maar echte kennis en ontroering’. Hij heeft zonder twijfel aan deze doelstelling voldaan en wist terloops de redactie te overtuigen van het belang van een dergelijk perspectief op de geschiedschrijving. Conrad Gietman blijft aan de werkgroep Adelsgeschiedenis verbonden als bestuurslid.

Het huidige nummer wordt voor een groot gedeelte gevuld met bijdragen van een internationale groep relatief jonge, talentvolle wetenschappers. De eerste drie artikelen zijn van Ben Pope, Jos de Weerd en Michael Seelig, allen recentelijk gepromoveerd of nog actief als promovendus. Pope beschrijft in een mooie studie hoe het stadsbestuur van Neurenberg zich in de vijftiende eeuw leerde weren tegen de latente agressie van de adel, tot groot verdriet van dezelfde edelen. De Weerd wijdt zijn artikel aan de driehoek adel, religie en macht op de zestiende-eeuwse Veluwe. Dat religie in de zestiende eeuw een machtsinstrument was voor de adel die het nieuwe geloof aanhing, zal niet verrassen; dat ook de katholieke adel zijn overwicht in religieuze zaken wist om te zetten in wereldlijke macht is opvallend. Michael Seelig verklaart hoe het mogelijk was dat Duitse edelen ontvankelijk waren voor de nationaal-socialistische ideologie. De keizer (*id est* de oude adel) had afgedaan eind negentiende eeuw; wat nu waren de criteria voor een ‘nieuwe adel’? De Weimar Republiek leverde geen antwoorden, Hitler ogenschijnlijk wel.

Het dossier opgenomen in dit jaarboek heeft als onderwerp Europese adellijke landgoederen en levensstijlen. De zes bijdragen werden gepresenteerd tijdens de sessie 'Landed elites and lifestyles in modern Europe' op de European Social Sciences History Conference, gehouden in april 2016 in Valencia. Yme Kuiper introduceert het dossier met een beschouwing van de transitie van Europese landgoederen van 'power houses' (een term van Mark Girouard) naar veel kleinere, gemusealiseerde – geromantiseerde en zeer populaire – 'treasure houses'. Een tweetal artikelen behandelt het beheer en in de meeste gevallen de afbrokkeling van het landgoed in de loop van de negentiende en twintigste eeuw: Alex Snellman beschrijft het verdwijnen van grote landgoederen in Finland in de eerste helft van de twintigste eeuw als gevolg van *land reform acts* en de stijging van loonkosten; Elyze Storms-Smeets presenteert de Arnhemse casus van het landgoed Klarenbeek dat eind negentiende eeuw groten-deels door de stad werd opgekocht met als oogmerk de creatie van een groene stad en wellicht ook een vroeg staaltje rentmeesterschap. De bijdragen van Elizabeth MacKnight en Daniel Menning gaan nader in op de 'lifestyles' genoemd in de sessietitel. MacKnight toont aan hoe de negentiende-eeuwse gastronomie aantakte op de bestaande cultuur van adellijke gastvrijheid en adellijke distinctie en met name vrouwen sociale macht verschafte. Menning verklaart op welke wijze de Duitse adel de negentiende en twintigste eeuw als sociale groep overleefde en niet, zoals verwacht, geruisloos opging in een klassenmaatschappij.

Het jaarboek sluit, zoals u gewend bent, af met kortere bijdragen, waaronder het 'object in context' over de adelskroniek van Floris I van Pallandt, die de Culemborgse genealogie moeiteloos herleidt tot de Trojanen, boekrecensies en een interview, dit jaar met de jonge Belgische hoogleraar Frederik Buylaert, dat een verrassende blik op de adel ontvouwt.

Finding safety in feuding. Nobles' responses to Nuremberg's rural security policy in the mid-fifteenth century 11

Ben Pope

Adellijke beschermers van een christelijke gemeenschap. Veluwe edelen tussen machtswerking en religieuze verandering in de zestiende eeuw 33

Jos de Weerd

The longing for leadership. Collective memory of nobles, the perception of their present days, and the need for 'noble-minded personalities' in the Weimar Republic 57

Michael Seelig

Dossier

Landed elites, landed estates and lifestyles in Europe (1880-2000). A historiographical balance and a research agenda 85

Yme Kuiper

Dining in aristocratic households of nineteenth-century France. A study of female authority 105

Elizabeth C. Macknight

The economic and social transformation of the Finnish landed elite, 1800-2000 125

Alex Snellman

From elite to public landscapes. The case of the Klarenbeek estate in Arnhem, 1880-1950 147

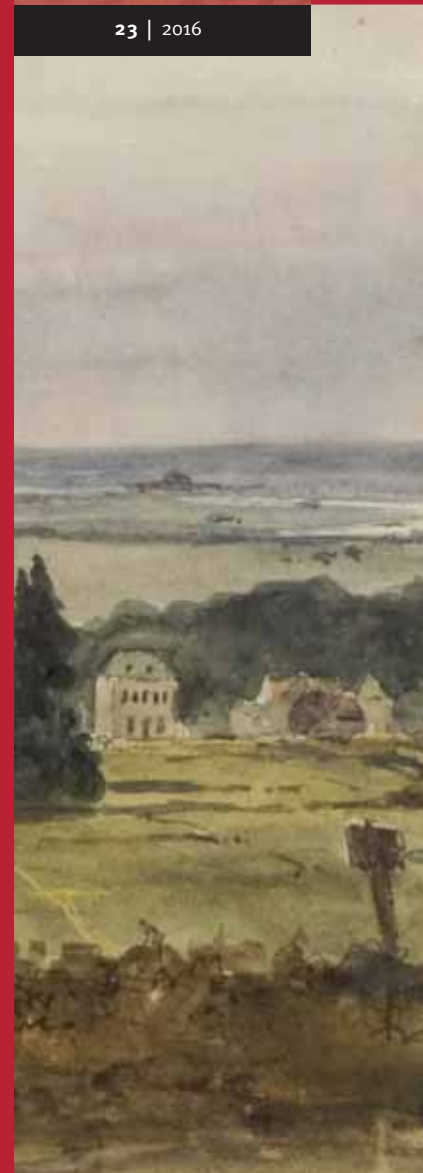
Elyze Storms-Smeets

Redefining nobility. Germany during the nineteenth and early twentieth centuries 169

1880-1950

Daniel Menning

23 | 2016



9 789087 046552